

STANISŁAW KULPACZYŃSKI SDB

ANGELOLOGIA W OPINII WYBRANYCH GRUP KATECHIZOWANYCH

Katechizm Kościoła Katolickiego mówi, że „istnienie istot duchowych, niecielesnych, które Pismo Święte nazywa aniołami, jest prawdą wiary” (KKK 328). To pożyteczne kompendium nauki katolickiej poświęca problematyce aniołów numery 328-336.

Jan Paweł II w Konstytucji apostolskiej *Fidei depositum* pisze, że katechizm ma być punktem odniesienia, tekstem wzorcowym, dla katechizmów przygotowywanych w różnych krajach¹. Powodem dążenia do jedności w przekazie wiary były m.in. opublikowane po Soborze Watykańskim II regionalne katechizmy oraz programy katechetyczne, które nie zawsze uwzględniały pełną naukę Kościoła (np. pomijały naukę o aniołach)².

Nauka o aniołach należy do cennych prawd, które są głoszone w katechezie, w homiliach, w liturgii. Tam jest miejsce na oddawanie czci stworzonym przez Boga aniołom. Przez wspaniałość aniołów poznajemy, jak Bóg jest niezmierny i godny miłości ponad całe stworzenie³.

Polskie programy katechetyczne są wierne integralnemu nauczaniu Kościoła i zawsze było i jest w nich miejsce na angelologię. Pojawia się jednak ważne pytanie: co z tego nauczania o aniołach pozostaje w umysłach katechizowanych? Dlatego niniejszy artykuł pragnie pokazać próbkę badań ukazujących opinie wybranych grup katechizowanych uczniów na temat aniołów.

Dr hab. STANISŁAW KULPACZYŃSKI SDB, prof. nadzw. – Katedra Katechetyki w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL; adres do korespondencji: ul. Kalinowszczyzna 3, 20-129 Lublin; e-mail: kulpaczynski@sdb.lublin.pl

¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994 s. 6-8.

De Nieuwe Katechismus, geloofsverkundiging voor volwassenen. Utrecht 1966.

³ *Mszal Rzymski dla Diecezji Polskich*. Poznań 1986 s. 232-233.

Będzie on się składał z zarysu nauki o aniołach i z wyników badań własnych na temat jej recepcji przez katechizowanych.

TEOLOGICZNY ZARYS ANGELOLOGII

Warto wrócić do wspomnianego *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, który powołując się na św. Augustyna, Piusa XII, a przede wszystkim na Pismo święte, mówi o tym, kim są aniołowie i jaka jest ich rola w życiu Kościoła. Św. Augustyn⁴ stwierdza, że anioł jest duchem, sługą i wysłannikiem Boga. Powołując się na Biblię, przypomina, że aniołowie „kontemplują «oblicze Ojca [...] który jest w niebie» (Mt 18, 10), są wykonawcami Jego rozkazów, bo istnieją «by słuchać głosu Jego słowa» (Ps 103, 20)” (KKK 329).

Aniołowie są stworzeniami czysto duchowymi, nieśmiertelnymi, posiadają rozum i wolę. Przewyższają doskonałością wszystkie stworzenia widzialne i posiadają szczególny blask chwały⁵

Katechizm podkreśla, że Chrystus stanowi centrum świata anielskiego. Aniołowie należą do Niego: „Gdy Syn Człowieczy przyjdzie w swej chwale i wszyscy aniołowie z Nim...” (Mt 25, 31). Aniołowie zostali przez Niego i dla Niego stworzeni: „Bo w Nim zostało wszystko stworzone: i to, co w niebiosach, i to, co na ziemi, byty widzialne i niewidzialne, czy Trony, czy Panowania, czy Zwierzchności, czy Władze. Wszystko przez Niego i dla Niego zostało stworzone” (Kol 1, 16). Chrystus uczynił ich posłańcami swojego zamysłu zbawienia (Hbr 1, 14). Widać to wyraźnie na kartach Pisma świętego, gdzie aniołowie: zamykają raj ziemski (Rdz 3, 24), chronią Lota (Rdz 19), powstrzymują rękę Abrahama podniesioną na swojego syna Izaaka (Rdz 22, 11), pośredniczą w przekazywaniu Prawa (Dz 7, 53), Anioł Gabriel zwiastuje narodzenie Poprzednika oraz samego Jezusa (Łk 1, 11. 26). Jezus od Wcielenia do Wniebowstąpienia, jest otoczony adoracją i służbą aniołów. Dzieje się tak z polecenia Boga: „Niech Mu oddają pokłon wszyscy aniołowie Boży” (Hbr 1, 6). Aniołowie śpiewają Mu chwałę przy narodzeniu, strzegą w dzieciństwie, służą Mu na pustyni, umacniają Go w agonii, „ewange-

⁴ *Enarratio in Psalmos* 103, 1, 15. PL 37, 1348-1349.

⁵ Por. P i u s XII. *Encyklika „Humani generis”* DS 3891; Łk 20, 36; Dn 10, 9-12. KKK 330 wraz z przypisami.

lizują”, głosząc Dobrą Nowinę Wcielenia, Zmartwychwstania i kiedy powróci, aby sędzić (Por. Mt 1, 20; Mk 1, 13; Łk 22, 43; Mt 26, 53; Łk 2, 10; Mk 16, 5-7; Dz 1, 10-11; Mt 13, 41, 31 i in.)⁶

Życie ludzkie od dzieciństwa aż do zgonu jest otoczone opieką aniołów. „Każdy wierny ma u swego boku anioła jako opiekuna i stróża, by prowadził go do życia”⁷ Dlatego *Katechizm Kościoła Katolickiego* przypomina, że „już na ziemi życie chrześcijańskie uczestniczy – przez wiarę – w błogosławionej wspólnocie aniołów i ludzi, zjednoczonych w Bogu”⁸

Patrząc syntetycznie i etymologicznie, uważa się, że słowo „anioł”, w języku łacińskim *angelus*, wzięte z greckiego ἄγγελος, oznacza posłańca, zwiastuna, istotę duchową, rozumną, wolną, doskonalszą od człowieka⁹ Stary Testament ukazuje Boga jako „Pana siedzącego na swym tronie, a stały przy Nim po Jego prawej i po lewej stronie wszystkie zastępy niebieskie” (1 Krl 22, 19). „Anioł Jahwe” ma cztery postacie: jest reprezentantem Boga (Rdz 16, 7-130), Jego pełnomocnikiem stojącym na czele Izraela (Wj 14, 19), głową wszystkich istot niebieskich (Za 1, 10-11) i otrzymuje zleconą funkcję (2 Mach 11, 64). Spełniał również cztery zadania: objawiał wolę Bożą (Wj 3, 2-7), wybawiał Lud Boży od złego (por. np. Rdz 16, 7; 21, 17; Wj 14, 19 n.), był pośrednikiem między Bogiem a człowiekiem (Tb 12, 12; Hi 33, 23), odślaniał tajemnice dziejów zbawienia (Dn 10-12; Łk 1, 19). Wyróżnia się „cherubinów”, którzy podtrzymują tron Boga (Ps 80, 2), „serafinów” wyśpiewujących Jego chwałę (Iz 6, 2). W Nowym Testamencie, jak już wspomniano, aniołowie pełnią różne funkcje związane z życiem i misją Jezusa. W sposób szczególny aniołami zajmuje się Apokalipsa, ukazując m.in. ich walkę, pod wodzą św. Michała, ze zbuntowanym Smokiem-Szatanem (Ap 12, 7). Mocą Bożą Smok zostaje strącony z nieba i odtąd nastąpiło zbawienie, potęga i królowanie Boga i Jego Pomazańca – Chrystusa (por. Ap 12, 9-11).

W liturgii Kościół czci szczególnie pamięć niektórych aniołów, wymieniając ich imiona: Michał, Gabriel, Rafał, Anioł Stróż¹⁰ Chociaż teologia dzisiaj nie zajmuje się w jakiś szczególny sposób naturą aniołów, to jednak mówi o ich funkcjach, jakie spełniają w realizacji historii zbawienia. Problematyka aniołów ma, oprócz podstaw biblijnych, swoje źródło w tradycji

⁶ Por. KKK 331-333 wraz z przypisami.

⁷ Św. B a z y l i W i e l k i. *Adversus Eunomium* 3, 1. PG 29, 656 B.

⁸ KKK 336.

⁹ K. G ó ł d ź. *Świat jako stworzenie Boże i Bóg jako Stwórca świata*. W: *Być chrześcijaninem dziś*. Red. M. Rusecki. Lublin 1994 s. 124.

¹⁰ KKK 335.

i pobożności oraz w symbolice związanej z tymi duchami czystymi¹¹ Rozwijala się ona przez wieki, począwszy od pierwszego traktatu o aniołach autorstwa Pseudo-Dionizego Aeropagity (V/VI wiek), poprzez dzieła św. Augustyna (IV wiek), spekulacje filozoficzne św. Tomasza z Akwinu (XIII wiek), orzeczenia soborów: Lateraneńskiego IV (1215), Watykańskiego I (1870), Watykańskiego II (np. w Konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium*), aż do nauczania Jana Pawła II¹²

Prawda o aniołach nie jest wprawdzie centralną w odniesieniu do Objawienia, ale ukazuje ich rolę, jaką spełniają w imieniu Boga. Teologowie wskazują na związek aniołów z Chrystusem i z ludźmi i podkreślają ich funkcję służebną w dziele zbawienia. Katechizacja podejmuje tę naukę i zamieszcza treści angelologiczne w podręcznikach do nauczania religii.

ANGELOLOGIA W WYBRANYCH PODRĘCZNIKACH DO KATECHIZACJI

Zacznijmy od czterotomowego podręcznika *Bóg z nami*, którego głównym redaktorem jest W. Kubik¹³ Następnie należy zwrócić uwagę na *Katechizm Religii Katolickiej*¹⁴ oraz na materiały katechetyczne dla gimnazjum pod wspólnym tytułem *W drodze do Emaus*¹⁵, ponieważ z tych podręczników najczęściej korzystali uczniowie poddani badaniom sondażowym, których wyniki będą wykorzystane w dalszej części artykułu.

Przeglądając spis treści, czyli tytuły katechez w tych podręcznikach, zauważa się, że tematyka angelologiczna nie jest podejmowana zbyt często w sposób odrębny, lecz zwykle występuje w związku z innymi tematami katechez.

¹¹ A. G a n o c z y. *Nauka o stworzeniu*. W: *Podręcznik do teologii dogmatycznej*. Red. W. Breinert. Kraków 1999 s. 103.

¹² Cz. B a r t n i k. *Dogmatyka katolicka*. T. 1. Lublin 2000; *Jan Paweł II naucza. O aniołach i szatanie*. Wybór i opracowanie A. Sujka. Kraków 1998.

¹³ W K u b i k (red.). *Bóg z nami. Podręcznik do religii dla klasy I*. Kraków 2000 (podobnie dla klas I-IV).

¹⁴ P B e d n a r c z y k (red.). *Katechizm Religii Katolickiej*. Cz. 1. Kraków 2001.

¹⁵ Z. M a r e k (red.). *W drodze do Emaus. Podręcznik metodyczny do religii dla klasy I gimnazjum*. Kraków 1999 (w kolejnych latach ukazały się podręczniki do klas II i III).

W programie katechizacji szkoły podstawowej znajduje się jedna jednostka, w klasie piątej, pt. „Pismo Święte mówi o aniołach”, w całości poświęcona angelologii¹⁶ Katecheza ta wyjaśnia etymologię słowa „anioł” podkreślając, że oznacza ono ducha stworzonego przez Boga i pełniącego funkcję Jego posłańca do ludzi. Jednostka jest oparta na tekstach z Pisma Świętego, które ukazują służebną rolę aniołów w posłudze zbawienia, głównie w działalności Jezusa Chrystusa. Już wcześniej w klasie pierwszej wspomina się o aniołach przy scenie zwiastowania Maryi, że zostanie Matką Syna Bożego, i przy Jego narodzeniu (katechezy 13 i 17). Zagadnienie dobrych duchów pojawia się w klasie szóstej przy omawianiu Zmartwychwstania Chrystusa (katecheza 24).

W katechezach dla gimnazjum jedynie w klasie drugiej, znajdują się treści dotyczące aniołów jako wysłańców Bożych, poprzez których dochodzi do spotkania Boga z ludźmi (katecheza 11). Katecheza 9 nosi tytuł „Świat istot niewidzialnych – aniołowie”, a jej celem jest umocnienie wiary w istnienie tych istot niewidzialnych i poznanie ich roli jako wysłańców Bożych¹⁷ Wyjaśnia się tam etymologię słowa „anioł” i poucza, że jest to istota duchowo-rozumna, obdarzona wolną wolą, stworzona przez Boga. Podkreśla się obecność aniołów od początku historii człowieka, ich osobowość i nieśmiertelność. Najbardziej zauważalne role aniołów, opisane na kartach Pisma Świętego, to pośredniczenie duchowe w zbawczym dialogu Boga z człowiekiem. Aniołowie kontaktują się z ludźmi, żeby zwiastować im zbawienie przez Jezusa Chrystusa, i służą pomocą, by wypełniły się Boże plany. Aniołowie występują w związku z najważniejszymi wydarzeniami historii przymierza Boga z ludźmi. Przypomina się również, że w liturgii eucharystycznej przywołuje się ich pomocy, a przez wiarę Lud Boży uczestniczy wraz z nimi we wspólnocie oddającej cześć Bogu (wraz z aniołami i świętymi wyśpiewując „Święty, Święty, Święty...”)¹⁸

Badani z klas szóstych korzystali z podręcznika z serii *Pójdź do Jezusa*. W klasie pierwszej omawia się temat „Aniołowie opiekują się nami”, w którym uczniowie dowiadują się, że aniołów stworzył Bóg, że są to stworzenia nie mające ciała i każdy człowiek ma swojego Anioła Stróża, który opiekuje się nim i zachęca do dobrego¹⁹

¹⁶ B e d n a r c z y k, jw. s. 77-80.

¹⁷ Z. M a r e k (red.). *Drogi świadków Chrystusa. Podręcznik do religii dla drugiej klasy liceum oraz drugiej i trzeciej klasy technikum*. Kraków 2003 s. 41-44.

¹⁸ Tamże s. 44.

¹⁹ W. Z a k r z e w s k i (red.). *Pójdź do Jezusa. Kochamy Pana Jezusa*. Cz. 1. Lublin 1988.

W klasie drugiej, w katechezie pt. „Pan Bóg stwarza aniołów”, uczniowie poznają prawdę, że Bóg stworzył wielu aniołów. Aniołowie są duchami – mają rozum i wolną wolę, ale nie mają ciała. Kochają oni Pana Boga, służą Mu i chwalą Go pieśnią „Święty, Święty, Święty Pan, Bóg zastępów”²⁰

Natomiast w klasie drugiej gimnazjum w podręcznikach autorstwa P. Tomasika *Dom na skale*, porusza się ten temat w niewielkim stopniu. Jedyna katecheza, która porusza ten temat, to „Bóg się rodzi, moc truchleje”²¹

Do katechizacji w liceum ogólnokształcącym (w Poniatowej) używano podręczników *Spotkania z Bogiem* pod redakcją J. Charytańskiego i R. Murawskiego²² W klasie pierwszej jest mowa o aniołach w scenie Zwiastowania. Zstąpienie anioła jest wspomniane w związku ze Zmartwychwstaniem Chrystusa. W klasie drugiej są wzmianki o aniołach np. przy temacie „Uczestnictwo w Eucharystii” Podobnie w klasie trzeciej, gdy jest mowa np. o Marii, o Opatrzności Bożej i o Zmartwychwstaniu²³

POGLĄDY KATECHIZOWANYCH NA TEMAT ANIOŁÓW

Badaniami objęto w sumie 858 katechizowanych uczniów. W Kolbuszowej zbadano 300 uczniów z klas pierwszych i czwartych liceum, w Poniatowej zbadano 130 uczniów z klas pierwszych i czwartych liceum, w Wysokiem – 136 uczniów z klas szóstych podstawówki i drugich gimnazjum, w Mniowie i Grzymałkowie – 175 uczniów z klas siódmych i ósmych, w Lublinie – 117 katechizowanych z klas pierwszych Gimnazjum nr 2²⁴

²⁰ Tamże. Cz. 2: *Przyjmujemy Pana Jezusa*. Lublin 1986.

²¹ P. T o m a s i k. *Dom na skale. Podręcznik do nauki religii dla II klasy gimnazjum*. Warszawa 2000 s. 295.

²² J. C h a r y t a ń s k i, R. M u r a w s k i. *Spotkania z Chrystusem*. Kraków 2000 s. 79.

²³ J. C h a r y t a ń s k i, R. M u r a w s k i. *Spotkania z Bogiem w Kościele*. Kraków 1999 s. 207.

²⁴ I. J o ń c z y k. *Angelologia i demonologia w opinii katechizowanych – wybranych klas VII i VIII*. Lublin 2000; D. Ż y ł a. *Angelologia w opinii katechizowanych z wybranych klas I i IV Liceum Ogólnokształcącego im. Hm. Janka Bytnara w Kolbuszowej*. Lublin 2004; J. Ś w i s t. *Poglądy katechizowanych z wybranych klas I i IV Liceum Ogólnokształcącego w Poniatowej na temat aniołów i szatanów*. Lublin 2004; G. D e r u ś. *Poglądy katechizowanych z wybranych klas VI i II gimnazjalnych na temat aniołów i szatanów*. Lublin 2004.

Badania wykonano metodą sondażu diagnostycznego, jednorazowego, audytoryjnego, za pomocą narzędzia, jakim była ankieta. W pracach dotyczących aniołów i szatanów posłużono się 18 otwartymi pytaniami, a w odniesieniu tylko do aniołów użyto 19 pytań.

W niniejszym artykule wykorzystano tylko sześć pytań dotyczących dobrych duchów. Dotyczyły one kolejno:

- źródeł wiadomości o aniołach;
- wiedzy dotyczącej pochodzenia aniołów;
- pojęcia anioła;
- roli aniołów w Piśmie świętym;
- aktualnej roli aniołów wobec badanych uczniów;
- propozycji badanych dotyczących nauczania angelologii.

Ukazania poziomu wiadomości badanych uczniów na temat angelologii dokona się poprzez prezentację wyników, otrzymanych za pomocą wtórnej analizy uzyskanych rezultatów w pięciu różnych miejscach, najpierw z gimnazjów, a następnie z liceów.

Źródła wiedzy o aniołach

Odpowiedź, jakie są źródła wiedzy o dobrych duchach, uzyskano za pomocą prostego pytania: „Skąd masz twoje wiadomości o aniołach”? Na to pytanie odpowiedzieli wszyscy respondenci i zasadniczo całość odpowiedzi dało się ująć w siedem głównych kategorii. Głównym źródłem wiedzy o aniołach okazała się „katecheza” (w gim. od 27-32%, w LO od 24-25%). Padały krótkie odpowiedzi: „Moje wiadomości o aniołach mam z katechezy” (Dz 17, Ch 138)²⁵ Biblia, jako główne źródło podstawowych treści niemal każdej katechezy, okazała się również pomocna przy poznawaniu dobrych duchów (gim. od 10-21%, w LO 13-24%). Tak dziewczęta, jak i chłopcy pisali: „Moje wiadomości o aniołach czerpię z Pisma Świętego” (Dz 10, Ch 117)²⁶ „Kościół” jako miejsce celebrowania Eucharystii i głoszeni słowa Bożego został uznany za znaczące źródło wiadomości o aniołach. O aniołach katechizowani dowiadują się „z rekolekcji w kościele” (Dz 28); „mówił o nich ksiądz na kazaniu” (Ch 118)²⁷ Naturalnym źródłem wiedzy o aniołach jest rodzina

Badania autora artykułu zostały przeprowadzone w Gimnazjum nr 2 w Lublinie (zbadano 117 uczniów z klas pierwszych).

²⁵ J o Ń c z y k, jw. s. 62.

²⁶ Ś w i s t, jw. s. 50.

²⁷ D e r u ś, jw. s. 59.

(gim. 12-20%, LO 11-19%). Jako przykład niech posłuży wypowiedź: „Gdy byłam mała, rodzice często wspominali o moim aniele stróżu i opowiadali mi o aniołach, czytali mi też książki, w których aniołowie odgrywali jakieś role” (Dz 214)²⁸ Kolejnym źródłem wiedzy o angelologii okazały się współczesne media (gim. 3-15%, LO 15-17%). Badani pisali: „Moje wiadomości o aniołach mam z telewizji” (Dz 47); „...z filmu Matrix” (Ch 104)²⁹ Inne rzadziej wymieniane źródła wiedzy katechizowanych o aniołach dotyczyły obrazów, sztuki, spotkań w grupach religijnych, katechizmu, literatury (np. bajek).

Pochodzenie aniołów

Pochodzenie aniołów najczęściej zostało przypisane Bogu (gim. 36-61%, LO 55-77%). Najczęstsze wypowiedzi uczniów mówiły: „Aniołowie zostali stworzeni przez Boga” (Dz 88); „Bóg ich stworzył jako swoich pomocników” (Ch 120)³⁰ Następnie stwierdzano (gim. 24-39%, LO 10-12%), zazwyczaj krótko, że „Aniołowie pochodzą z nieba” (Dz 7) lub też w sposób nieco rozwinięty: „Aniołowie przebywają w niebie razem z Panem Bogiem, przychodzą z nieba, by nam pomagać” (Ch 111, Dz 96)³¹ Trochę zaskakującym stwierdzeniem dotyczącym pochodzenia aniołów jest odpowiedź, że są to „dusze dobrych ludzi” (gim. ok. 10%, LO 6-7%). Badani stwierdzali, że aniołowie „powstali z dusz ludzi, którzy przez swoje dobre postępowanie i życie trafili do nieba (Ch 126)³² Jednakże dość duży procent odpowiedzi stwierdzał brak znajomości pochodzenia aniołów, co wyraża kategoria „Nie wiem” (gim. 4-13%, LO 5-23%).

Pojęcie anioła

Badani zapytani: „Kto to jest anioł?” Najczęściej oznajmiali, że jest to „Sługa Boży” (Dz 64, Ch 135)³³, (gim. 9%, LO 22-42%) lub „Wysłannik Boga” (Dz 92, Ch 122)³⁴ (gim. 8-19%, LO 17%). Ważne okazały się rów-

²⁸ Ż y ł a, jw. s. 54.

²⁹ S. K u l p a c z y Ń s k i, *Badania własne w klasie I gimnazjum nr 2 w Lublinie, czerwca 2004 roku.*

³⁰ Ś w i s t, jw. 52.

³¹ D e r u ś, jw. s. 60.

³² Ż y ł a, jw. s. 56.

³³ Tamże s. 58.

³⁴ D e r u ś, jw. s. 62.

niez stwierdzenia, że aniołowie są to „Istoty duchowe”, „Dobre duchy” (gim. 14-21%, LO 20-33%). Badani pisali: „Anioł jest to stworzenie Boże, duch, który ma wolną wolę, ale nie ma ciała” (Dz 17)³⁵ Zgodnie z tradycją pojawiło się również określenie, że anioł to „Opiekun i stróż człowieka”, „Postać czuwająca nad człowiekiem” (gim. 12-20%, LO 10-17%). Pisano: „Anioł to przyjaciel Boga i człowieka, pomaga ludziom i stara się, żebyśmy poszli do nieba. Chroni nas” (Ch 168); „Istota, która chroni nas przed szatanem” (Dz 40)³⁶ Pojawiły się również, głównie w gimnazjum, określenia, że anioł wchodzi w zakres pojęcia mitologicznego (gim. 10%), kiedy pisano, iż jest to „człowieczek po śmierci ze skrzydełkami i kółeczkiem nad głową” (Dz 107); „...ptak ludzki, który ma skrzydła” (Ch 158)³⁷ Pojawiła się również kategoria „Nie wiem” w odniesieniu do pojęcia anioła (gim. 3-5%, LO 2-8%).

Pojęcie aniołów powinno być przybliżone na kanwie Pisma świętego, które jest głównym źródłem treści katechezy. Dodatkowo zapytano katechizowanych o funkcje, jakie pełnią aniołowie w Piśmie świętym.

Role pełnione przez aniołów w Piśmie świętym

Dominującą kategorią okazały się stwierdzenia: „Zwiastowali różne nowiny”, „Zapowiadali przyszłe wydarzenia” (gim. 30-33%, LO 43-52%). Wyrażenie wybijającym się w wypowiedziach wydarzeniem jest „Zwiastowanie” zwłaszcza w gimnazjum (33%). Pisano: „Archanioł Gabryjel zwiastował Panie Maryi, że porodzi Zbawiciela” (Dz 24)³⁸; „Aniołowie zanosili dobrą nowinę” (Dz 18); „Zwiastowali i przekazywali decyzje i plany Boże” (Dz 56)³⁹; „Anioł oznajmił Józefowi, żeby uciekali do Egiptu, bo Herod chce zabić Jezusa” (Dz 31)⁴⁰ Aniołowie zostali poznani na kartach Pisma świętego również jako „Posłańcy Boga” (gim. 7-20%, LO 19-21%). Na przykład „Bóg wysłał anioła do Abrahama, aby nie zabijał swego jedyne go syna” (Dz 65)⁴¹ Ważną, dostrzeżoną przez badanych funkcją, jaką pełnili aniołowie w Piśmie świętym, jest „Opieka nad ludźmi”, „Pomoc ludziom” (gim. 4-14%, LO 9-10%). W opinii respondentów „aniołowie czuwali nad ludźmi

³⁵ Tamże.

³⁶ J o Ń c z y k, jw. s. 67.

³⁷ Tamże s. 67-68.

³⁸ K u l p a c z y Ń s k i, jw.

³⁹ Ś w i s t, jw. s. 61.

⁴⁰ J o Ń c z y k, jw. s. 77.

⁴¹ K u l p a c z y Ń s k i, jw.

i chronili ich od złego” (Dz 201); „anioł uratował Daniela z paszczy lwów” (Ch 95)⁴² Badani wiedzieli także z Pisma świętego, że „aniołowie pomagali Bogu” (gim. 5-14%, LO 4-8%). Oni „bronią i pomagają Bogu” (Dz 15)⁴³ Dość duża okazała się jednak kategoria nieznamości ról aniołów w Piśmie Świętym – „Nie wiem” (gim. 7-19%, LO 5-16%). Mniej liczne procentowo kategorie dotyczyły roli aniołów jako pośredników między niebem a ziemią oraz jako uczestników ważniejszych wydarzeń związanych z historią zbawienia (gim. 4%, LO 2%), np. anioł przy grobie Jezusa, „pilnowali grobu Jezusa” (Ch 67)⁴⁴, aniołowie zwiastujący pasterzom narodzenie Zbawiciela.

Ta historyczna rola aniołów, uwidocziona w Biblii, nie jest ostatnim słowem tych dobrych duchów, one istnieją i działają nadal.

Aktualna rola aniołów

Badani uczniowie stwierdzali przede wszystkim, że aniołowie są aktualnie „opiekunami ludzi” (gim. 18-65%, LO 45-65%). „Opiekują się ludźmi i są zawsze z nimi” (Dz 41); „Może teraz mają więcej roboty niż wcześniej, bo ludzie chyba bardziej tracą wiarę” (Ch 89)⁴⁵; „dla mnie jest ochroniarzem” (Ch 78)⁴⁶ Aniołowie jako „Stróże” są także wyraźnie respektowani (gim. 8-355, LO 17-45%), np. w wypowiedziach typu: „Anioł Stróż stoi przy mnie. wskazuje mi drogę do Pana Boga” (Dz 27)⁴⁷; „Każdy ma swojego Anioła Stróża” (Dz 12); „Wydaje mi się, że czuwają nad każdym z nas, ponieważ każdy z nas ma swojego anioła” (Dz 39)⁴⁸ Do aktualnej roli aniołów należy też to, że „Chronią nas przed złem” (gim. 11-24%, LO 11-16%). „Aniołowie, choć są niewidzialni, strzegą nas przed złem i siłami nieczystymi” (Dz 1); „Ochraniają nas przed wypadkami” (Dz 29); „Aniołowie obecnie pilnują ludzi i obserwują nas. Chcą uchronić nas od krzywd” (Ch 138)⁴⁹ Mniej liczne wypowiedzi dotyczyły roli aniołów jako tych, którzy „wskazują drogę”, „wielbią Boga w niebie”, „Służą Bogu”, są „Niewidzialnymi przyjaciółmi” Nieznajomość aktualnej roli aniołów, czyli kategoria „Nie wiem”

⁴² Ż y ł a, jw. s. 72.

⁴³ Ś w i s t, jw. s. 62.

⁴⁴ J o Ń c z y k, jw. s. 79.

⁴⁵ Ż y ł a, jw. s. 73.

⁴⁶ K u l p a c z y Ń s k i, jw.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Ś w i s t, jw. s. 67.

⁴⁹ J o Ń c z y k, jw. s. 81.

osiągnęła dość wysoki poziom (gim. 3-15%, LO 4-20%), zwłaszcza w starszych klasach.

Z bardzo syntetycznego przeglądu (wykorzystano tylko odpowiedzi na 6 pytań spośród 16) poglądów katechizowanych na anioły wynika, że nie są one zbyt szerokie i pogłębione. Sami katechizowani proponują, aby ich rzetelnie pouczyć, kim właściwie są aniołowie, więcej mówić na ten temat (gim. 7%, LO 28-54%); przybliżyć działanie i rolę aniołów (gim. 12-37%, LO 10-20%); przybliżyć genezę aniołów i ukazywać wydarzenie związane z ich udziałem. Po udzieleniu odpowiedzi na pytania ankietowe badani niekiedy pisali: „Po tej ankiecie widzę, że moja wiedza na ten temat jest znikoma. Miło by było wiedzieć więcej” (Dz 177); „Moja wiedza na temat aniołów jest mała, wiem tylko tyle, co z opowiadań rodziców, księdza, nigdy nie wyjaśniono mi, kim oni naprawdę są. Katecheci powinni przedstawiać wszystkie wiadomości o nich: jak są postrzegani przez Pismo Święte, przy jakich wydarzeniach występowali, jaką pełnią rolę w życiu człowieka” (Dz 218)⁵⁰

BIBLIOGRAFIA

- B a r t n i k C z.: Dogmatyka katolicka. T. 1. Lublin: Gaudium 2000.
- B e d n a r c z y k P. (red.): Katechizm Religii Katolickiej. Cz. 1. Kraków: WAM 2001.
- C h a r y t a ń s k i J., M u r a w s k i R. (red.): Spotkania z Chrystusem. Kraków: WAM 2000.
- C h a r y t a ń s k i J., M u r a w s k i R. (red.): Spotkania z Bogiem w Kościele. Kraków: WAM 1999.
- D e r u ś G.: Poglądy katechizowanych z wybranych klas VI i II gimnazjalnych na temat aniołów i szatanów. Lublin: Arch KUL 2004.
- De Nieuwe Katechismus, geloofsverkundiging voor volwassenen. Utrecht: Verzorging Theo Kurpershoek 1966.
- G a n o c z y A.: Nauka o stworzeniu. W: Podręcznik do teologii dogmatycznej. Red. W Breinert. Kraków: Wyd. „M” 1999 s. 103.
- G ó ź d ź K.: Świat jako stworzenie Boże i Bóg jako stwórca świata. W: Być chrześcijaninem dziś. Red. M. Rusecki. Lublin: RW KUL 1994 s. 124.
- Jan Paweł II naucza. O aniołach i szatanie. Wybór i oprac. A. Sujka. Kraków: Wyd. „M” 1998.

⁵⁰ Ż y ł a, jw. s. 80.

- J o Ń c z y k I.: Angelologia i demonologia w opinii katechizowanych z wybranych klas VII i VIII. Lublin: Arch. KUL 2000.
- Katechizm Kościoła Katolickiego. Poznań: Pallottinum 1994.
- K u b i k W (red.): Bóg z nami. Podręcznik do religii dla klasy I. Kraków: WAM 2000.
- K u l p a c z y Ń s k i S.: Badania własne przeprowadzone w gimnazjum nr 2 w Lublinie (zbadano 117 uczniów klas pierwszych, w czerwcu 2004 roku) (mps).
- M a r e k Z. (red.): W drodze do Emaus. Podręcznik metodyczny do religii dla klasy I gimnazjum. Kraków: WAM 1999.
- M a r e k Z. (red.): Drogi świadków Chrystusa. Podręcznik do religii dla klasy drugiej liceum oraz drugiej i trzeciej klasy technikum. Kraków: WAM 2003.
- Mszał Rzymski dla diecezji polskich. Poznań: Pallottinum 1986.
- Ś w i s t J.: Poglądy katechizowanych z wybranych klas I i IV Liceum Ogólnokształcącego w Poniatowej na temat aniołów i szatanów. Lublin: Arch. KUL 2004.
- T o m a s i k P.: Dom na skale. Podręcznik do nauki religii dla II klasy gimnazjum. Warszawa: Kuria Biskupa Diecezji Warszawsko-Praskiej 2000.
- Z a k r z e w s k i W.: Pójdź do Jezusa. Kochamy Pana Jezusa. Cz. 1. Lublin: Gaudium 1988.
- Ż y ł a D.: Angelologia w opinii katechizowanych z wybranych klas I i IV Liceum Ogólnokształcącego im. Hm. Janka Bytnara w Kolbuszowej. Lublin: Arch. KUL 2004.

ANGELOLOGY IN THE OPINION OF SELECTED GROUPS OF CATECHIZED PEOPLE

S u m m a r y

The article that has a theoretical-empirical character makes the reader familiar with angelology as it is reflected in the opinion of selected groups of catechized secondary and high school students.

In the theoretical part it shows the theological outline of angelology, mainly on the basis of the Holy Scriptures, Polish theological literature and the contents of selected handbooks for catechizing the students.

The subjects' opinions of angels are presented on the basis of empirical study results, making use of answers to 6 out of 16 review questions given by 856 subjects catechized in secondary and high schools. The sources of their knowledge about angels (mainly catechesis and the Holy Scriptures), their knowledge about the origin of angels (from God, from heaven...), the concept of the angel (God's Servant, spiritual being...), roles played by angels in the Holy Scriptures (heralds of future events and God's will...), the angels' present role

(people's protectors, Guardian Angels...) and the subjects' suggestions concerning teaching angelology in catechesis (students ask for broader and more detailed information about angels).

The catechized young people do not have too broad or detailed knowledge of angelology and they suggest that they should be taught about angels in a reliable and versatile way.

Translated by Tadeusz Kartowicz

Słowa kluczowe: anioł, angelologia, katechizowani, opinie.

Key words: angel, angelology, catechized people, opinions.